

починає працювати над собою, тобто відбувається саморозвиток, який буде впливати й на саморозвиток його учнів; зміна цінностей методичної роботи. Наприклад, традиційна методична робота передбачала підвищення якості професійного рівня вчителя завдяки збільшенню кількості знань про нові методики, прийоми, технології. Методична робота з новими пріоритетами в цілях визначає вчителя як суб'єкта професійної діяльності. У зв'язку із цим підвищення якості професійного рівня й педагогічної майстерності вчителя розглядається не тільки як процес накопичення знань, а як процес поглибленого проникнення в сутність нових технологій.

Висновки. Таким чином, вищесказане визначає, з одного боку, необхідність формування ключових компетенцій і педагогічної творчості в сучасного вчителя, а також інноваційної грамотності; з іншого – забезпечує їх формування. Крім того, здійснена за таких умов методична робота підвищує ефективність педагогічного процесу й забезпечить якість освіти, критеріями якої залишаються повнота, глибина, системність, оперативність, гнучкість, конкретність, узагальненість знань.

Література

1. Манарова Т.М. Планування та організація методичної роботи в школі / Т.М. Манарова. – Х. : Веста : Ранок, 2007. – 160 с.
2. Павлютенков Е.М. Організація методичної роботи в школі / Е.М. Павлютенков, В.В. Крижко. – Х. : Основа, 2005. – 80 с.
3. Кулькевич С.В. Управление современной школой : практ. пособ. / С.В. Кулькевич, В.И. Гончарова, Т.П. Лакоценина. – Ростов н/Д : Учитель, 2003. – Вып. 2: Организация и содержание методической работы. – 288 с.

ЧОРНА С.С.

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Вивчення педагогічної культури викладача вищої школи в аксіологічному аспекті розкриває її зміст, основу якого становлять педагогічні цінності. Сукупність педагогічних цінностей має цілісний і системний характер, вони визначають відношення між усталеними поглядами на проблеми професійної освіти й педагогічної діяльності викладача вищої школи. Орієнтація сучасної педагогічної освіти на виховання професіоналів потребує не тільки ретельної фахової підготовки викладачів, а й широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських та педагогічних цінностей. У зв'язку із цим набирає гостроти питання вибору системи цінностей для викладачів вищої школи та всієї освітянської галузі.

Мета статті – проаналізувати систему цінностей викладача вищої школи.

Цілком закономірно, що система цінностей викладача вищої школи впливає із системи цінностей і людини, і особистості. Проблема цінності людини і структури цінностей особистості на сьогодні достатньо дослі-

джені й знайшли своє відображення в працях філософів і педагогів (Б. Ананьєв, С. Анісімов, М. Аріарський, В. Блюмкін, Л. Божович, Г. Бутиков, В. Додонов, М. Каган, О. Леонтєв, В. М'ясищев, Д. Узнадзе та ін.), які досліджували зміст, структуру та типи цінностей, їх значення в контексті самовизначення людини, обґрунтували необхідність частково перенести увагу з наукової діяльності на моральне, духовне, культурне самовизначення.

У сучасній науці поняття “цінність” позначається ученими по-різному: “цінності” (М. Каган) [8], “система особистісних смислів” (О. Леонтєв) [10], “визнані цінності” (В. Додонов) [6], “внутрішня позиція і спрямованість особистості” (Л. Божович) [3]. У зв'язку з тим, що в сучасній науці найбільше підходів до розуміння саме поняття “цінності”, з'являються різні концепції в розумінні цього явища. Так, Г. Головних виокремлює три концепції, які по-різному тлумачать поняття “цінність”:

- функціональна: розглядає цінність як здатність предметів і явищ обслуговувати потреби людей (цінність зближується з поняттям “благо”);
- оцінна: розглядає цінність як ідеал і зводить його до пізнавального, духовно-практичного ставлення суб'єкта до об'єкта (що призводить до втрати власне аксіологічного об'єктивного змісту);
- сигніфікативна: розглядає цінність як форму людської значущості, і таким чином цінність ототожнюється зі значущістю (відбувається перейменування всього значущого в цінне) [4, с. 85–86].

У сучасній науці існує також чимало класифікацій цінностей, серед яких вигідно виділяється класифікація С. Анісімова. Суть її така:

- людина і людство як найвищі цінності;
- цінності матеріального життя, включаючи природні ресурси, знаряддя та продукти праці, необхідні для життя людей;
- цінності соціального життя: різні суспільні утворення, інститути й організацій (родина, нації, класи, держава);
- цінності духовного життя й культури, включаючи наукові знання, моральні, естетичні та інші цілі, уявлення й погляди [1, с. 23].

Культурологи М. Аріарський, Г. Бутиков [2], спираючись на методологію й методику прикладної культурології, класифікують цінності таким чином:

- вітально-біологічні, пов'язані з підтриманням життя, здоров'я, безпеки, зовнішності;
- соціальні, які характеризують статус і місце особистості в суспільній, професійно-трудоій, сімейно-побутовій, духовній, дозвілльєвій сферах;
- етичні, які впливають з прийнятим у суспільстві кодексом честі;
- естетичні, які інтегруються, насамперед, уявленням про ідеали прекрасного, краси й гармонії;
- наукові, які полягають в усвідомленні істини, об'єктивності та достовірності знання;

– релігійні, засновані на вірі про Всевишнього й культурі добра [2, с. 13].

Свої цінності має й освіта. Цінності, що вводяться як орієнтири в процесі сучасної освіти, – одна з проблем, які ставить освітня галузь. Вона вимагає постійної уваги у зв'язку з динамічністю розвитку суспільства й самої освітньої системи. Основні цінності освіти, хоча й залишаються правильними та необхідними, все-таки недостатні для розвитку й зростання особистості, здійснення індивідуальної продуктивної освіти.

Сучасна вища освіта як система також визначається певними групами цінностей. Цінності вищої школи в умовах глобалізації запропоновано й сформульовано С. Клепко:

1. Внутрішні цінності. Виділяють чотири типи цінностей в освіті, що конкурують між собою. По-перше, “академічні”, тобто традиційні, цінності, зосереджені у відповідній галузі разом з якісними критеріями, ранжированими відповідно до параметрів дисциплін. По-друге, “управлінські” цінності спрямовані на політику та процедури. По-третє, “педагогічні” цінності, що фокусуються на навичках і компетенції. І, по-четверте, цінності, “сконцентровані на зайнятості” (випускників) з виділенням ієрархічно структурованих стандартів.

2. Зовнішні цінності, що індуковані суспільством, державою, зокрема, ними визначаються економічні цінності освіти, тобто її здатність забезпечувати функціонування соціально-професійної структури суспільства.

3. Інструментальні цінності освіти зумовлені ступенем одержання особистістю соціального, інтелектуального, символічного капіталу; це матеріальна цінність освіти (залежність оплати праці викладача від рівня та якості освіти); соціальна цінність (освіта як фактор соціальної мобільності, вибір видів і сфер професійної діяльності); статусно-престижна цінність (освіта як спосіб та інструмент підвищення соціального статусу).

4. Продуковані цінності в освіті формують вільну й відповідальну особистість; її світоглядні установки, погляди; це цінності загальнолюдського характеру, які забезпечують умови для вільного самовизначення кожної людини у світоглядному просторі для прийняття нею власних життєвих цілей, провідних мотивів та інтересів, прагнень, потреб, принципів тощо [9].

Перелічені блоки цінностей – це система координат, у якій освіта постає ціннісним поняттям, а цінності так чи інакше розширюються, конкретизуються, довивначаються. Освіті більше, ніж будь-яким іншим структурам суспільства, властивий потяг до бутєвих цінностей, а її цінності можуть бути зразком для всього суспільства. Саме тому вона змушена шукати нових засобів освітньої діяльності в умовах девальвації цінностей.

Вивчення цінностей у педагогічній діяльності спричинили дослідження цінностей у філософії й загальній педагогіці. Особливий інтерес у науці викликали спільні дослідження вітчизняних і американських учених щодо проблеми ціннісних орієнтацій педагогів. Класифікацію вузькопро-

фесійних цінностей запропонували Дж. Хазард і С. Вершловський [11]. До них вони відносять такі педагогічні цінності, які:

- розкривають професійний статус педагога;
- показують ступінь залучення особистості в педагогічну професію;
- відображають цілі педагогічної діяльності.

Основою такої класифікації цінностей автори вважають задоволеність педагогічною роботою й можливість самореалізації в професійній діяльності. Такі погляди В. Гриньова визначає як занадто вузькі, тоді як педагогічна діяльність надзвичайно різноманітна та складна [5, с. 195].

У сучасній науці особливе місце посідає класифікація педагогічних цінностей, яку запропонував Є. Шиянов. В основу цієї класифікації покладено потреби особистості та їх відповідність професії вчителя. Саме такі цінності пов'язуються з:

- утвердженням особистості в суспільстві, найближчому соціальному середовищі;
- задоволенням потреби у спілкуванні;
- самовдосконаленням;
- самовираженням;
- вираженням гуманістичного сенсу діяльності вчителя;
- утилітарно-прагматичними потребами [12].

На думку таких учених, як І. Ісаєв і В. Гриньова, підхід Є. Шиянова до класифікації цінностей може стати теоретичною основою самовдосконалення як студентів, так і вчителів.

Водночас класифікація педагогічних цінностей, запропонована І. Ісаєвим, є на сьогодні найбільш обґрунтованою й детальною. Вчений розподіляє педагогічні цінності на такі групи: суспільно-педагогічні, професійно-групові та індивідуально-особистісні [7, с. 77].

Суспільно-педагогічні цінності властиві всьому суспільству й зосереджуються в суспільній свідомості у формі моралі, релігії, філософії. Це ідеї, уявлення, норми та правила, які регламентують виховну діяльність і спілкування в межах усього суспільства.

Професійно-групові цінності являють собою сукупність ідей, концепцій, норм, які регулюють професійно-педагогічну діяльність певних груп, фахівців (учителів шкіл, коледжів, ліцеїв, викладачів вищої школи). Ця сукупність має цілісний характер і виступає як пізнавально-діяльнісна система, якій властиві відносна стабільність і повторюваність.

Індивідуально-особистісні цінності – це система ціннісних орієнтацій особистості, складне соціально-психологічне утворення, яке відображає її цільову й мотиваційну спрямованість.

В основі класифікації педагогічних цінностей викладача ВНЗ (за І. Ісаєвим) лежить його професійно-педагогічна діяльність. У структурі педагогічної культури І. Ісаєв виділяє п'ять груп педагогічних цінностей: цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-відносини, цінності-знання, цінності-якості.

Розглянемо їх більш детально.

За І. Ісаєвим, система педагогічних цінностей має синкретичний характер, тобто її функціонування залежить від переплетіння всіх її складників. Вона є основою та критерієм прийняття особистістю як нових, так і вже вироблених цінностей.

Критерієм розвитку особистості викладача як професіонала, показником його педагогічної культури і є сформованість цінностей-цілей.

Об'єктивні цінності-цілі, відображаючи запити суспільства та стан педагогіки вищої школи, суб'єктивуються й визначають вибір викладачем цінностей-засобів, формують цінності-відносини, цінності-якості та цінності-знання.

Система “цінності-засоби” складається з трьох підсистем:

- підсистема дій, спрямованих на вирішення професійно-освітніх, виховних і особистісно-розвивальних завдань;
- підсистема комунікативних дій, пов'язаних зі створенням психологічної атмосфери, яка необхідна для вирішення особистісно і професійно орієнтованих завдань;
- підсистема дій, які розкривають суб'єктивну щодо професійної діяльності та педагогічного спілкування позицію викладача [7, с. 81].

Виходячи з гносеологічної функції, у структурі професійно-педагогічної культури вчені виділяють цінності-знання.

Результати дослідження І. Ісаєва дозволяють йому виділити таку сукупність психолого-педагогічних знань, необхідних у діяльності викладача ВНЗ: знання основних теорій формування особистості, провідних ідей і закономірностей, цілісного освітнього процесу у вищій школі; знання методів науково-педагогічних досліджень; історико-педагогічні знання про вищу освіту; знання психологічних особливостей студентського віку; знання психології своєї особистості [7, с. 83].

Цінності-відносини визначають міру ставлення викладача до себе, до своєї діяльності, до студентів, до колег, тобто все це визначає професійну позицію викладача ВНЗ. Ставлення до професійної діяльності як способу самовираження змінюється залежно від того, яких результатів досягає в ній викладач, якою мірою задовольняє адекватні їй потреби [7, с. 85].

Особливе місце в системі цінностей посідають цінності-якості, які розкривають особистісний потенціал викладача у ВНЗ, його сутнісні й професійні сили. Цінності-якості особистості виводяться з об'єктивних вимог до професійної діяльності викладача вищої школи. На цій основі вчені виділяють серед якостей особистості викладача ВНЗ, які несуть аксіологічне навантаження, такі якості, які пов'язані із самовираженням, використанням своїх здібностей, творчістю [7, с. 86].

Уся система цінностей створює у свідомості викладача особистісну систему ціннісних орієнтацій, яка має виявитись у реальних діях і вчинках викладача ВНЗ.

Цікавими й показовими є результати анкетування (серед студентів і викладачів), які визначають такі значущі, на їхню думку, цінності: здоров'я – 61,6%; матеріальний добробут – 55%; освіта – 51,6%; сім'я – 50%;

робота – 48,3%; житло – 28%; права людини, свобода – 28%; моральність – 25%; дружба – 23%; гроші – 21,6%; кар’єра – 21,6%; патріотизм – 8,3%; мистецтво, краса – 3,3%. Отже, як видно з результатів анкетування, на сьогодні в нашому суспільстві гостро відчувається втрата духовних орієнтирів і високих ідеалів. Саме тому ми вважаємо, що основними цінностями, якими повинна володіти людина з вищою освітою, а тим більше викладач ВНЗ, мають бути: духовні, моральні, національно-гуманістичні.

Висновки. Таким чином, у сучасній науці досить детально й обґрунтовано визначено саме поняття “педагогічні цінності”, розроблено чимало класифікацій педагогічних цінностей викладача вищої школи.

На нашу думку, важливість формування педагогічних цінностей у майбутніх викладачів вищої школи, по-перше, зумовлена тим, що від викладача майже повністю залежить стан морально-психологічного клімату студентської групи. По-друге, викладач має виконувати провідну роль у формуванні моральних норм у студентів. По-третє, викладач має бути прикладом для студентів, взірцем високої інтелектуальної, духовно-естетичної й моральної завершеності. По-четверте, особливих моральних якостей від викладача потребує його вміння передбачати та усувати екстремальні й конфліктні ситуації. Лише за цих умов цінності й етичні норми, які сповідують викладачі вищої школи, вирішально впливатимуть не тільки на культурний розвиток студентів, а й допоможуть сформуванню моральних засад суспільства загалом.

Література

1. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 253 с.
2. Ариарский М.А. Прикладная культурология та службе развития личности / М.А. Ариарский, Г.П. Бутиков // Педагогика. – 2001. – № 8. – С. 9–16.
3. Божович Л.И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Л.И. Божович. – М. : Педагогика, 1972. – 351 с.
4. Головных Г.Я. Ценностные ориентации и перестройка общественного сознания / Г.Я. Головных // Философские науки. – 1989. – № 6. – С. 85–89.
5. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.
6. Додонов Б.И. Эмоция как ценность / Б.И. Додонов. – М. : Политиздат, 1978. – 272 с. – (Над чем работают, о чем спорят философы).
7. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / И.Ф. Исаев. – М. : Академия, 2002. – 208 с. – (Высшее образование).
8. Каган М.С. Философия культуры / М.С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1996. – 414 с.

9. Клепко С. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Клепко // Дайджест “Школа – парк” педагогічних ідей та технологій. – 2005. – № 1–2. – С. 25–35.

10. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции : конспект лекций / А.Н. Леонтьев. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 98 с.

11. Хазард Дж. Ценностные ориентации советских и американских учителей / Дж. Хазард, С.Г. Вершловский // Педагогика. – 1992. – № 3–4. – С. 102–106.

12. Шиянов Е.Н. Гуманизация педагогического образования: состояние и перспектива / Е.Н. Шиянов. – М. : Ставрополь, 1991. – 297 с.

ЧОРНА Т.В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ІНДІВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Перш ніж стати до трудової діяльності, люди набувають безліч нових знань і навичок, ціннісних установок. Професійна підготовка фахівця включає здобуття спеціальної професійної освіти у відповідних середніх і вищих навчальних закладах [1].

Сучасна система підготовки фахівців у вищих навчальних закладах характеризується інтенсифікацією процесу навчання, збільшенням кількості отримуваної інформації, психічною насиченістю навчальних занять, сесій, високими вимогами до якості знань, недостатнім обсягом рухової активності і, як наслідок, недостатнім рівнем фізичної підготовленості та стану здоров'я спеціалістів різного профілю [2].

Професійна діяльність у галузі фізичної культури та спорту висуває високі вимоги до фахівців, їхньої особистості й професійно-спортивної майстерності [3]. Як свідчать дослідження [2], саме практична готовність до здійснення випускником вищого навчального закладу (ВНЗ) свого професійного призначення є інтегруючим показником якісної системи підготовки спеціалістів у вищій школі [5]. У зв'язку із цим існуючу систему організації та зміст навчання у ВНЗ слід спрямовувати на формування в студентів умінь і навичок практичного вирішення професійних завдань [1].

Проведений аналіз літературних джерел свідчить, що проблема вивчення здібностей до професійної діяльності в галузі навчання й виховання завжди була в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних учених.

Методологічною основою досліджень стали наукові праці, у яких викладено психологічної основи здібностей (Б.Г. Ананьєв, К.К. Платонов, В.С. Мерлін, Б.М. Теплов та ін.), певні види здібностей (Ф.Н. Гоноблін, В.А. Крутецький, М.Д. Левітов, В.Т. Ялович та ін.), системний підхід при вивченні здібностей (Н.А. Аминов, Е.А. Голубєва, В.Г. Григоренко, В.Д. Шадриков та ін.), структуру педагогічних здібностей (Н.В. Кузьміна, Ю.Н. Кулюткін, А.К. Маркова, А.І. Щербаков та ін.), професійні здібності